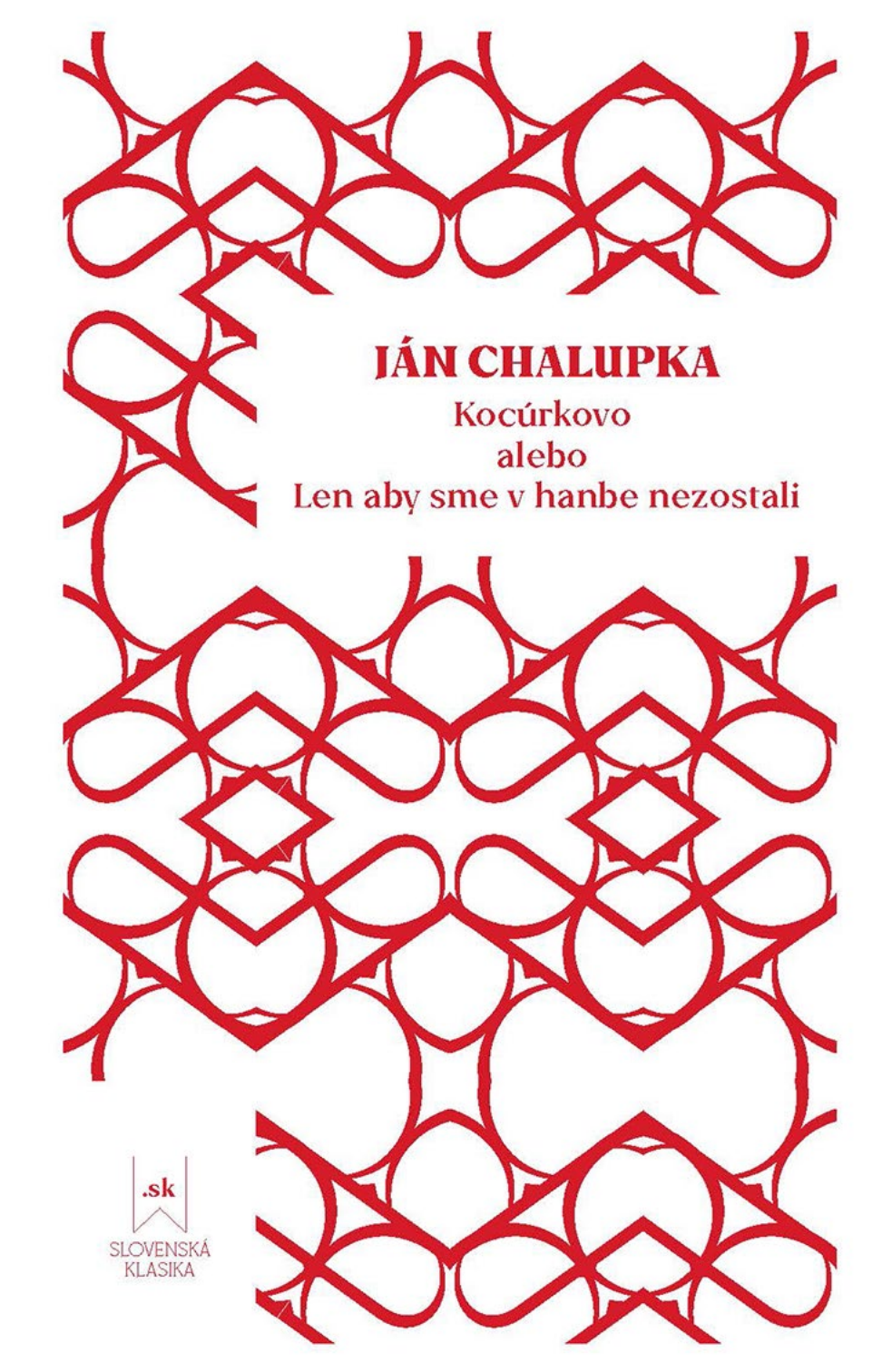

JÁN CHALUPKA

Kocúrkovo
alebo
Len aby sme v hanbe nezostali

Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe nezostali

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Ján Chalupka
Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe nezostali – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

Kocúrkovo
alebo
Len aby sme v hanbe nezostali

JÁN CHALUPKA

Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe nezostali

Veselohra v troch dejstvách

Ljndeni

Quid rides? De te fabula narratur.

Predslov

Sotvaže sa *Kocúrkovo* za onoho času dostalo na svetlo, ihneď ho tu žartu milovníci, tam pomýlení posudzovači rozchytali tak, že sa všetkých päťsto výtláčkov v krátkom čase rozchytalo, a boli príklady, že kde kto mal spôsob a príležitosť, i za päť prstov ho kúpil.

Mnoho totižto hluku narobila táto komédia. Domnieval sa totižto ne jeden, ktorý satire nerozumel, že sa to všetko na túto alebo tamtú obec, alebo práve na isté osoby vzťahuje. Áno, niektorí tak bystro videli, že v osobe starého i mladého pána učiteľa za voňali satiru na stav učiteľský. A boli dva príklady, kde sa na kandidátov teológie oborili ako na domnelých autorov *Kocúrkova*, ktorí by o tom svedectvo vydali, keby im, už kňazom v malohontskom a békešskom senioráte, včasná smrť ústa nebola zatvorila.

Čo sa za onoho času *Abderitom*, práci to preslávenej, to sa i tejto chatrnejšej satire prihodilo.

Tí, ktorí sa obrazenými byť bludne domnievali, všemožne sa snažili o to, aby posmešníka vykutili. Dve ženské osoby medzi iným zaliezli (skákať už nevládali) ta, kde sa úfali, že im ho cenzor alebo tlačiar prezradí, ale tento im odpovedal, že sa on o to nikdy nestará, a tento, že on veru na autorovi žiadnej viny nenachádza, lebo v jeho komédii nič zlého nevidel, čo by Boha, kráľa, náboženstvo, dobré mravy, statočnosť a česť osoby urazilo. S týmto sa ony ale neuspokojili. Najali si advokáta z Vacova a doručili mu sto či dvesto zlatých, aby toho človeka vyšľakoval a na patričnom mieste udal. Všetko nadarmo. Pomaly ľudia rozumní i sami doterajší

odporcovia nahliadli, že veru nebolo prečo sa horšiť a horliť. Dnes, keď toľko žartovných, posmešných i osoby urážajúcich novín a obrazov vychádza, by sa pre takúto maličkosť sotvakto urážal.

Ale toto bezzákladné podozrievanie, búrenie a zatracovanie malo ten výsledok, ktorý má prenasledovanie pre vieru a národnosť. *Kocúrkovo* by bolo v zabudnutie prišlo, ale takým proti nemu vystupovaním došlo toľkej slávy, že sa za onoho času len o Széchényim, Lafayettovi a o tejto hromovej knižke (menykő könyv) hovorilo, ako by ti to dosvedčiť mohli už dnes dospelí i vo vysokých úradoch postavení mužovia.

A čo je *Vicar of Wakefield* anglickým a *Télémaque* francúzskym učiteľom a učencom reči anglickej a francúzskej, to bolo v súvislosti s češtinou *Kocúrkovo*, z ktorého sa jej bol priučil zosnulý už a v celej krajine preslávený arciknieža, Maďar to dokonaly, ktorý z Miestodržiteľstva českého odvolaný vyznal, že i on rozumel Čechom, i oni že mu s nimi sa rozprávajúcim rozumeli. A táto okolnosť veľmi na váhu udrie.

Dalo by sa o tom ešte mnoho povedať, ale dosť budiž k ospravedlneniu, že Tesnošil Jánoš po štyridsaťročnom spánku zasa precitol. Habent sua fata libelli.¹

Ostatne za slušné uznávam pripomenúť slová, ktoré slávny Kopitár po prečítaní *Kocúrkova* Kollárovi písal:

Kocúrkovistae dic: Euge! Macte! Ultro!

Gratulamur Slavis nasci Voltairios!²

(autorov predslov k druhému vydaniu *Kocúrkova*)

1 Knihy majú svoje osudy. (lat.)

2 Kocúrkovanovi povedz: Dobre! Výborne! Len tak ďalej! Blahoželáme Slovanom, že sa im rodia Voltairovia! (lat.)

Postavy

PÁN Z CHUDOBÍC – dozorca cirkvi

ATTILA – jeho synáček

PROCHÁZKA – bývalý rector

ĽUDMILA – jeho dcéra

KOSTOLNÍK

TESNOŠIL JÁNOŠ – čižmár

MADLENA – jeho manželka

ANIČKA – ich dcéra

HONZÍK – ich syn, študent

SVOBODA – zvolený za rectora

VOJTEŠKA – Tesnošilova suseda

VOJTECH – jej syn, študent

ŠKRIVÁNOK – študent

RAJNOHA – zbojník

GARAZDA – zbojník

KRAHULEC – zbojník

Prvé dejstvo

Tesnošilova svetlica, v kúte čižmárske náradie.

Prvý výstup

Tesnošil, Madlena

TESNOŠIL (*oblieka sa a kefuje si nohavice*)

MADLENA (*drží v ruke jeho trojrohý klobúk*)

TESNOŠIL: Len sa ty na mňa spoľahni, szívem¹, a nič sa neboj. Ako tu vidíš Tesnošil Jánoša, tak bude môj sused rectorom v Kocúrkove. (*utiera si fúzy*) Lebo sa mi všetko tak vidí, lelkem, hogy reá pillantott egyet leányomra, a mint a Magyar mondja². Ale som to ešte nikomu nepovedal – nech to medzi nami zostane!

MADLENA: To ste veru mohli po celom Kocúrkove hlásať, Tesnošil uram³, a predsa by nikto nebol prezradil vaše tajomstvo. I ja teraz len toľko viem, koľko predtým. Vy vždy len tou svojou maďarčinou meliete – a ja tomu toľko rozumiem, ako sa rozumie hus do piva.

TESNOŠIL: Pravda, pravda, že ten nerozumie, kto nevykročil z Kocúrkova, ale rozumie bezzeg⁴, kto bol v Miškovci na

1 srdce moje (maď.)

2 duša moja, že ten zazerá za mojím jediným dievčaťom, ako Maďar vraví (maď.)

3 pán (maď.)

4 veru (maď.)

vandrovke alebo vo Veľkom Varadíne, Nagy Váradom, a mint a Magyar mondja. Ja vravím, že náš pán sused zamilovanými očami strieľa po našej Aničke.

MADLENA: Veru som to i ja už spozorovala minulé vakácie, že oka z nej nespustí. A ona by tuším tiež proti tomu nebola, keby to šťastie Martinka postretlo.

TESNOŠIL: Egy szó annyi mint száz¹, to ani ináč nebude.

MADLENA: A ak nebude ten, bude iný. Vraví sa, že má akýsi Turčan či Lipták viac ako pol konventu na svojej strane a že mu akýsi pletkár napred písal, aby sa s našimi študentmi sem ponáhlal.

TESNOŠIL: Ty, fiam², na piesku staviaš – a uvidíš, že takto nevyhráme.

MADLENA: Neviem, prečo by sme nevyhrali. Moja Anička sa veru vždy môže páčiť takému pánovi, akým je kocúrkovský pán rektor. Dajtimibože!

TESNOŠIL: To ja tak nerozumiem, ale že terajší študenti sú *synovia sveta a opatrní vo svojich veciach*, ako sa v evanjeliu čítava, ej, sú to za majstri! Oni sa ti zavčasu zaopatria a nejednu tak vedia ošialiť, až im na lep sadne. A preto budem silou-mocou bojovať za suseda. (*utiera si fúzy*)

MADLENA: Aleže sa poberajte, keď máte. Vidíte, ako sa to všetko úhrnkom valí do konventu.

TESNOŠIL (*hodí na seba kepeň a na hlavu si dá trojrohý klobúk*):
Nože pohľadaj moju trstenicu.

MADLENA: Tu ju máte!

TESNOŠIL (*odchádza, no vtom vojde suseda*)

1 jedno slovo toľko ako sto (maď.)

2 dieťa moje (maď.)

Druhý výstup

suseda, predošlí

SUSEDA: Dobré ráno! Akože ste spali? Čože sa vám dobrého snívalo? A Anička kde? Obávala som sa, pán sused, že mi uletíte. Ale som vás predsa dolapila. Chcela by som s vami dve-tri slová prehovoriť.

TESNOŠIL: Ale nakrátko, pani suseda, lebo, ako vidíte, noha v strmeni – lóra katona, a mint a Magyar mondja¹.

SUSEDA: Len slovíčko, szomszéd uram², lebo na vás ako na jednom z najstarších údov konventu mnoho záleží.

TESNOŠIL: Úgy van.³ Ja a Nemanický ako dvojčatá od desať rokov splácame kňaza a rektora.

SUSEDA: A chodíte do konventu?

TESNOŠIL: Természetesen.⁴ (šnupe)

SUSEDA: Veď preto, lebo teda od vás mnoho závisí. Či mi rozumiete?

TESNOŠIL: Értem, értem⁵, len čo sme prestali s mojou starou o vašom Martinovi hovoriť. Ak by on nemal nádeje, potom žiaden kompán na svete, čo by sa bol v samom Prešporku svojmu remeslu vyučil!

MADLENA: Len sa vy, susedka, spoľahnite na môjho Tesnošila. Však vieme, čo robíme – či mi rozumiete?

1 na koňa, vojak, ako Maďar vraví (maď.)

2 pán sused (maď.)

3 Tak je. (maď.)

4 Prirodzene. (maď.)

5 rozumiem, rozumiem (maď.)

SUSEDA (*lichotne*): Veru rozumiem. Ten môj Martin sa domnieva, že neviem, čo sa mi za chrbtom robí. (*s úsmevom*) A vaša Anička, ako som poznala, nebočí od neho.

TESNOŠIL: Csak lassan, csak lassan!¹ Len aby sme v hanbe nezostali. Akože je *szarka* po slovensky?

MADLENA: Môjže ti milý Maďar od Debrecína! *Straka* – *szarka*. Toľko i ja rozumiem. Načože vám je ale tá *straka*?

TESNOŠIL: Na to, že vy ženy neviete jazyk za zubami držať a všetko napred vyrapocete – mint a szarkák².

MADLENA: Oj, Jánoš mešter³, toho sa nebojte. Ja budem mlčať ako stĺp. Len aby nám ten starý korheľ dačo nezatrúsil!

TESNOŠIL: Vraj kortešuje za akéhosi Turčana.

SUSEDA: A nebol by div, však je i on skaderuka, skadenoha.

TESNOŠIL: Už je tomu asi osemnásť rokov, čo o holej palici z akejsi Bedárky privandroval.

MADLENA: A má dcéru a tá potrebuje muža, lebo jej veru už dohára.

SUSEDA: Starý hrebenár? Oj, pani matka, s tým sa už poriadok urobil. Môj Samko mu ústa zamkol. Súdok slivovice, dve kily pšenice a rováš sa zreže. Či mi rozumiete? On dal na to ruku, že urobí, čo len na ňom bude záležať.

MADLENA: Špatne ste sa sklamali. To vám je celý *erdeg*⁴, ten starý všadebol. Verte mi, že vám straku na kole ukázal.

TESNOŠIL: Az mind hijába való beszéd!⁵

1 Len pomaly, len pomaly! (maď.)

2 ako straky (maď.)

3 majster (maď., poslovenčené)

4 čert (skomolené maď. *ördög*)

5 To je všetko nanič reč! (maď.)

MADLENA: Čože je to zase? Už si z vás len posmech stroja, čo tú maďarčinu všade, i tam miešate, kde vám nikto nerozumie.

TESNOŠIL: Elhiszem¹, lebo neviete, ako svet beží, ale potom zmúdriete. Viem, že sa vám to nebude líbiť.

MADLENA: Nuž?

TESNOŠIL: Ja viem, čo mi nebožtík pán richtár povedal, keď som mu tie kordovánky podšíval a do kongregácie zlatým boritášom – arany paszománt² – pricifroval.

SUSEDA: Že sa tuším celé Kocúrkovo do Debrecína vysťahuje.

TESNOŠIL: My zostaneme, kde sme, ale, szomszéd asszony, egy szó annyi mint száz³, o rok, o dva budú vraj drotári i po Kocúrkove volať *fazekat drótoltassék, asszonyom*⁴ – a vy hlu-páci nebudete tomu rozumieť.

MADLENA: Oho, Jánoš mešter, tomu i ja rozumiem: *drotoltášik, drotoltášik*. A môžete veriť, že i ja budem, ani pol roka nemi-nie, husi a sliepky zvolávať... Ale, *kírem*⁵ – akože je kvočka po maďarsky?

TESNOŠIL: *Kotlóstyúk, kotlóstyúk* – bolond⁶!

MADLENA: Nuž teda: *kotlošťú, kotlošťú, kotlošťú, cip, cip, cip!*

TESNOŠIL (*ukazuje jej oslie uši*): Čože bláznovi po rozume! Bo-londnak fapénz jó!⁷

1 to verím (maď.)

2 so zlatou obrubou (maď.)

3 suseda, jedno slovo toľko ako sto (maď.)

4 hrnce drotovať, pani (maď.)

5 prosím (skomolené maď. *kérem*)

6 blázon (maď.)

7 Bláznovi je aj drevený peniaz dobrý! (maď.)

SUSEDA: To je práve tak, ako keď ten s riečicou na chrbte po Kežmarku volal: *Dajte si rajtermachu¹ spraviť!* Ale, pán su-se-d... noha vraj v strmeni – a vy ste sa veru už hodne pobavili.

TESNOŠIL: Pre vaše daromné klebety som skoro konvent zameškal. No, dobre sa majte a buďte dobrej mysli. Musí sa to podariť! Nenarodil som sa včera ani dnes. *Tak ja chci mít, tak musí byť,* ako náš Moravan vravieval.

MADLENA: A naša Anička má sa pod čepiec dostať. Či tak?

SUSEDA: Pánboh uslyš, Pánboh uslyš! Len čo ten môj starý na to povie?

TESNOŠIL (*odchádza a zase sa vráti*): Megállj², čosi mi na pamäť prišlo. Vy ženy ste samá zvedavosť – dám vám teda zďaleka znamenie, ako sa tá komédia skončila, zle či dobre.

MADLENA: Hneď by som vás za to pobozkala!

TESNOŠIL: Nem kell nekem.³

MADLENA: Goromba!⁴

TESNOŠIL: Ak postavím klobúk takto, dvoma rohmi napred, môžete nos ovesiť. Ak však jeden roh uzriete (*klobúk tak stavia*) – víktória! Martin zvíťazil. Isten hozzátok, fiaim!⁵ (*odíde*)

SUSEDA (*volá za ním*): Do šťastlivého videnia! (*k Madlene*) I ja sa musím ponáhľať – len mi teraz prišlo na um, že sú koláče v peci. Upečie sa niekoľko makovníkov a tvarožníkov, aby tí naši chlapci neprišli naprázdno.

1 spojené *der Reuter* (riečica) a *machen* (urobiť, spraviť) (nem.)

2 počkaj (maď.)

3 Mne netreba. (maď.)

4 Grobian! (maď.)

5 Boh s vami, deti! (maď.)

MADLENA: Aleže mi dlho nemeškajte, pani matka.

SUSEDA: V okamihu ma zase tu máte. (*odíde*)

Tretí výstup

Susedova svetlica.

suseda

SUSEDA: Že vraj *pani matka*. Ha-ha-ha! Ani by mi nič iného nebolo treba, len to, aby sa môj Martinko s tou hlupeňou zadrhol. To sa vám, pani čižmárka, nemalo snívať. Čosi lepšieho som ja pre svojho jedináčika prichystala. Len čo zloží tú *senzúru* – či ako to volajú – a neminie pol roka, čo ho ožením. Pravda, pravdaže je on ešte primladý. To viem ako dnes, že sa práve dva dni pred odchodom tých husárov narodil, čo tu za poldruha roka ležali a potom ta do Poľskej odmasťovali. U susedov býval jeden utešený strážamešter¹, veľký *erdeg*, akoby som dnes na neho hľadela, a ten mu nasilu chcel byť krstným otcom, he-he-he. Môj Martinko si ešte môže pomládenčiť. Na Bartolema, kto dožije, vyplní osemnásť rok. A ak je to pravda, že sa všetko k tomu Turčanovi nachýlilo, i tomu nájdeme spôsob: máme pre neho pani rehtorku. Ak príde s mojím synom, máme vtáka v klietke a potom sa nahľadíme, či mi uletí. Hm! A môj Samko... Či ten človek ozaj išiel do toho konventu? I on nenosí sečku pod klobúkom. Človek musí rozumom pohnúť. A od príhody všetko dobre. Musím ale do pece pozrieť, potom prichystám dačo pre môjho študenta. I po ten baraní chvost musím poslať, to je

1 strážmajster (spojené s poslovenčeným maď. *mester*)

jeho lakota. Šalátu, toho je plná záhrada. (*odíde bokom*) Ba či sa ten ocot už napravil? Keď si na toho chlapca pomyslím, všetko mi z rúk letí od radosti. Ej, veď som si ho vždy tak držala ako šúľok v masle. (*odíde*)

Štvrtý výstup

Tesnošilova svetlica.

Madlena

MADLENA (*vyzerá von oblokom*): Len čo tá treperenda toľko sem-tam behá? Akoby sa bola zbláznila! Azda si veru i ona zuby ostrí na toho nového rektora? Chcela by mu hádam to staré motovidlo na krk povesiť. Moja Anička ešte ani na svete nebola, keď tá jej Uršuľa už na katechizmus chodievala. Ale si to, hľa, tak získajú paničky, čo tak vetria po chlapských ako ona. Len kde to dievča trčí, že sa ho nemôžem dovolať? Anička! Hm... Anička! Veď sa len neprepadla!

Piaty výstup

Anička, Madlena

ANIČKA (*dudrajúc*): Len čo už toľko voláte – a to celým hrdlom, akoby ste mali dcéru hluchú na obe uši.

MADLENA: No, no, no! Však ani neviem, čo mám robiť od veľkej radosti.

ANIČKA: Čože ma tam po vašej radosti, preto ste nemali čo volať, akoby celý dom stál v plameni. (*odchádza*)

MADLENA (*zastaví ju*): Len na chvíľku, srdce moje, a potom si choď po práci. Veď sa to teba viac týka ako matky. Či nevieš, že majú dnes voliť pána rektora?

ANIČKA: Počula som všetko, ale čože mňa do vášho rektora? Už, chvalabohu, šesťnásť rokov minulo, čo som prestala chodiť do školy. Pre mňa môže byť i kňaz, i rektor, ja nepotrebujem ani jedného, ani druhého.

MADLENA: Keby si len tak netárala do sveta! Dvadsať rokov minulo, čo sme sa zobrali – hneď v prvom roku sa Miško a v druhom Sabínka narodila, ale obaja hneď zomreli. Šesť rokov je tomu, čo si školu vychodila, a tebe sa o šesťnástich rokoch sníva. Vidíš, ty taranda! (*žartovne*) Do školy ty, pravda, chodiť nebudeš. Ani by sa nesvedčilo takúto paničku k mladému rektorovi posilať, ale...

ANIČKA (*skočí jej urputne do reči*): Ja ale neviem, čo vám napadlo také žarty vystrájať. To sa s vaším vekom naskrze nezrovnáva.

MADLENA: Žarty bokom. Čože by si ale na to povedala, keby to šťastie nášho suseda postretlo? Ej, vy ste, psy ste! Či sa nazdávaš, že ja nič neviem o vašej známosti?

ANIČKA: Študentská láska ako panská – na zajačom chvoste! Dajtimibože! On chodieval len pre obyčaj a srdce že vraj cez vakácie necháva u akejsi v zálohu.

MADLENA: Môžbyť, môžbyť, ale otec prisľúbil, že bude rukami-nohami na tom pracovať – a na ňom mnoho v konvente záleží. Ej, veď on statočne spláca kňaza i rektora a do zvončeka by sa hanbil hodiť polgrajciar. A čo sa Martina týka, i jeho srdce vykysne, a keď sa dostane do hniezda, i samičku si vyhladá – a tú nájde u susedov a tá Kežmarčanka sa má načkať!

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe nezostali.***

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.